

Fütüvvet: Sünnet Temelli Gençlik Ahlâkı

Prof. Dr. Recep Şentürk

Toplum, ahlâk üzerinde durur ve din, güzel ahlâktır. Bugün ümmetin ve beşeriyetin en temel sorunu iktisadî veya siyasî olmayıp ahlâkîdir.

Nitekim sevgili peygamberimiz (sas), “Ben ‘mekârim-i ahlâkı’ tamamlamak için gönderildim.” [Mâlik, *Muwatta*’, “Hüsnü’l-Hulk”, 8] buyurarak toplumu ıslaha, ümmeti ve medeniyeti inşaaya ahlâktan başlamıştır. Ancak günümüzde -nebevî uygulamanın tersine- ahlâk konusu en hafife alınan konulardan biridir. Dünyada ve ülkemizde hâkim olan mevcut eğitim sisteminde, medya ve kültürde ise gençlere kişinin tanrıdan, toplumdan, aile ve töreden kopmasını teşvik eden “bireyin özerkliği”ne dayalı bencil liberal ahlâk anlayışı tek seçenek olarak sunulmaktadır. Müslüman gençler de bunu hiç farkına varmadan içselleştirmektedir. Bu yüzden bizlerin gençlerimize, toplumumuza ve özellikle de meslek erbabına geleceğimize, din ve medeniyetimizden gelen sünnet temelli, toplum yararını önceleyen fedakârlığa dayalı bir ahlâk anlayışı olan fütüvveti alternatif olarak sunmamız vaciptir.

Tarif etmek gerekirse fütüvvet, yukarıdaki hadiste geçen ‘mekârim-i ahlâk’ır. Fütüvvet, zahir ve batın boyutlarıyla uygulamaya konulmuş pratik sünnettir. Mekârim-i ahlâk ise ahlâkın en üst seviyesi anlamına gelmektedir. Buradan hareketle fütüvvet, Hz. Âdem’den (as), Hz. Muhammed’e (sas) tüm peygamberlerin, onları takip eden ashâblarının, ulemanın, evliyanın ve takva sahibi Müslümanların ahlâkıdır, diyebiliriz. Medeniyetimizde, fütüvvet ile eş anlamlı olarak “mürüvvet”, “tasavvuf” ve “ahilik” kavramları da kullanılmıştır. Fütüvvet genel olarak civanmertlik, delikanlılık, diğerkâmlık (îsâr, özgecilik ve cömertlik gibi anlamlar için kullanılır. Bazen “erdemli gençlerin ahlâkı” anlamına bazen de “erdemli meslek ahlâkı” anlamına kullanılır. Aslında bu ikisi birbirinden ayrılmayacak derecede bağlantılıdır. Çünkü fütüvvet, erkekler ve kızlar tarafından gençlikte öğrenilir ve daha sonra yaş ilerleyince aile, arkadaşlık, çalışma ve meslek hayatında özellikle esnaf ve iş insanları tarafından uygulanır.

Fütüvvet yolunun yolcusuna Kur'ânî bir kavram olan, Hz. Musa'nın (as) talebesi ve hadimi Hz. Yuşa (as) ve Ashâb-ı Kehf'in gençleri için kullanılan "fetâ" veya Selçuklu ve Osmanlı döneminde yaygın kullanılan adıyla "ahi" denilir. Fetâ, büyüklerine hizmet ederken onların ahlâkını -akademik ve sözel eğitim yoluyla değil- bizzat somut örneklerden yaşayarak "sohbet" yoluyla öğrenir ve özümser. Bu ahlâk, onda hilgi seviyesinden öteye geçip bir meleke hâline gelir.

Ahlâkın Üç Mertebesi

Ahlâkın üç mertebesi vardır ve fütüvvet bunlar içerisinde en üst mertebeyi temsil eder. Birinci mertebe, karşılıklı mübadele ve mukabeleye dayalı hukuk normlarının hâkim olduğu şeriat seviyesidir. İkinci mertebe, bağışlamadır. Üçüncü ve en üst mertebe ise gerektiğinde haklarından vazgeçmeyi içerir.

1. Ahlâkın en temel mertebesi: Karşılıklılık

Bu mertebede bir kişinin yaptığı için karşılığını alması, kötülüğe kötülükle karşılık vermesi, kısas istemesi ahlâklı davranış olarak kabul edilir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de "Sizin için kısasta hayat vardır." [Bakara, 2/179] buyrulmaktadır. Bu mertebedeki ahlâk evrenseldir ve herkes tarafından uygulanması beklenir. Hukuk ve ahlâk ayrımı yoktur.

2. Ahlâkın ikinci mertebesi: Bağışlama

Bu mertebede ahlâklı kabul edilen davranış, kötülüğe kötülükle cevap vermemek, onun yerine bağışlamaktır. Bu mertebede kötülüğe kötülükle karşılık vermek ahlâk dışı sayılır. Aşağıdaki âyet-i kerimeler bu mertebeyi ifade etmektedirler.

"Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür (ona denk bir cezadır). Ama kim affeder ve arayı düzeltirse onun mükâfâtı Allah'a aittir." [Şuarâ, 42/ 40]. Bu âyet-i kerimenin ilk tarafı karşılıklılık mertebesindeki ahlâka işaret ederken, ikinci kısmı -zorunlu olmayan- bağışlama mertebesindeki ahlâka davet etmektedir.

"Affetmeniz takvaya daha uygundur. Aranızda ıkrâm ve iyiliği unutmayın." [Bakara, 2/ 237].

Recep Şentürk

1964'de Çankırı'da doğan Recep Şentürk, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde lisans eğitimi aldı. 1988'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde yüksek lisans eğitimi tamamladıktan sonra aynı bölümde asistan olarak görev yapmaya başladı. 1998 yılında ABD'de New York Columbia Üniversitesinde doktora çalışmalarını tamamladı. Atlanta'da bulunan Emory Üniversitesi Hukuk Fakültesinde misafir araştırmacı olarak insan hakları konusunda araştırma yaptı. 2003 yılında doçent oldu. 2005 yılında British Academy'nin özel davetlisi olarak Oxford Brookes Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Hukuk Fakültesinde insan hakları çalışmalarını yürüttü ve aynı konuda İngiltere'nin çeşitli üniversitelerinde konferanslar verdi. 2008 yılında profesörlük unvanını aldı. Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde kitapları ve makaleleri bulunmaktadır.

İSAM'da araştırmacı olarak çalışmıştır. Ayrıca Temmuz 2019'a kadar Medeniyetler İttifakı Enstitüsü'nün kurucu müdürlüğünü yürüten Prof. Dr. Recep Şentürk, hâlen İbn Haldun Üniversitesinde kurucu rektör olarak çalışmaktadır. Uzun yıllardır "Uluslararası İbn Haldun Topluluğu" başkanlığı görevini yürütmektedir.

"Eğer affeder, hoşgörülü ve bağışlayıcı davranırsanız şüphesiz Allah da çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir." [Teğabun, 64/14].

3. Ahlâkın en yüksek mertebesi: Kötülüğe iyilikle karşılık verme

Bu mertebede sadece kötülüğü affetmek değil, daha da ileri gidip kötülüğe iyilikle karşılık vermek ahlâklı sayılır. Aşağıdaki âyet-i kerimeler bu mertebeyi işaret etmektedirler.

“Ahlâkın mertebeleri ele alınırken dikkat edilmesi gereken husus birincinin herkes için zorunlu, diğer iki mertebenin ise gönüllü olmasıdır. Bu nedenle hiç kimse kendine yapılan bir kötülüğü affetmeye veya kötülüğe iyilikle karşılık vermeye zorlanamaz; affetmediği veya iyilikle karşılık vermediği için eleştirilip ayıplanamaz.”

ya olmadığını, tarih boyunca gönüllü olarak bu yüksek erdemleri benimseyen insanlar tarafından uygulandığını peygamberler tarihinden ve asr-ı sâadetten somut örneklerle ortaya koyalım.

Peygamberler Tarihinden Günümüze Taşıyabileceğimiz Fütüvvet Örnekleri

Fütüvvet yoluna giren kişi, hiçbir ayırım yapmadan tüm peygamberleri kendine örnek olarak görür ve onların hayatlarından dersler çıkarır. Bu minvalde fütüvvet ehline verilen bazı nasihatlerden örnekler verelim:

“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel olan davranışla sav. O zaman bir de göreceksin ki seninle aramızda düşmanlık bulunan kimse kesinlikle sıcak bir dost oluvermiş!” [Fussilet, 41/ 34].

“Sen kötülüğü en güzel bir tutumla sav. Onların yakıştırdıkları şeyleri biz çok iyi biliyoruz.” [Mü’minün, 23/96].

“İşte onların, sabredip kötülüğü iyilikle savmaları ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcamaları karşılığında, mükâfatları kendilerine iki kez verilecektir.” [Kasas 28/54].

Ahlâkın mertebeleri ele alınırken dikkat edilmesi gereken husus birincinin herkes için zorunlu, diğer iki mertebenin ise gönüllü olmasıdır. Bu nedenle hiç kimse kendine yapılan bir kötülüğü affetmeye veya kötülüğe iyilikle karşılık vermeye zorlanamaz; affetmediği veya iyilikle karşılık vermediği için eleştirilip ayıplanamaz.

Burada ahlâkın mertebelerini Kur’ân-ı Kerim’den ayetlerle ortaya koymamızdaki maksat sevgili Peygamberimizin (sas), ondan önceki peygamberlerin ve önde gelen sahâbilerinin ve selef-i sâlihinin büyüklerinin üçüncü mertebedeki ahlâkı benimseyip uyguladıklarını ifade etmek içindir. Fütüvvet eğitiminde Kur’ân’ın metodu takip edilerek gençlere peygamberler, ashâb ve selef-i sâlihinin hayatları örnek olarak sunulur ve bu örneklerin gündelik hayatta uygulanması istenir. Şimdi biz de fedakârlığa dayalı özgeci ahlâkın ve fütüvvetin bir ütöp-

Hz. İsm (as) ve Hz. Havva (as) gibi ol!

Hata yaptığında hatanı kabul et ve özür dileyip hatanı telafi etmeye çalış. Fütüvvette ilk adım, eksikliklerini ve hatalarını içtenlikle ve tevazuyla kabul etmek, tevbe ve istiğfar etmektir. Kibrinden dolayı hatasını kabul etmeyen ve samimi bir gayretle onu telafi etmeye çalışmayan, fütüvvet yoluna ilk adımı bile atmamış demektir.

Habil gibi ol!

Kötülükler kötülükle değil; iyilikle karşılık ver. Nitekim Habil, kendisini öldürmek isteyen kardeşine karşı böyle bir tavır takınmıştır.

Hz. Nuh (as) gibi ol!

Sabırla insanları Hakk’a ve hakikate davet et.

Hz. Yusuf (as) gibi iffetli ol!

Şehvetini kontrol et, sana kötülük yapan Müslüman kardeşlerini affet.

Hz. Yunus (as) gibi ol!

Hizmet alanını terk etme, hasbelkader terk edersen tevbe edip geri dön ve görevini sabırla sürdür.

Hz. İbrahim (as) gibi ol!

Yanlış geleneklere değil Hakk’a tabi ol! Karşında baban bile olsa yanlışına ortak olma! Ateşle bile imtihan edilsen hakikatten vazgeçme! Biricik oğluna duyduğun

sevgi bile olsa Allah'ın muhabbetini ve rızasını her şeyin üstünde tut! En tehlikeli durumlarda bile yılmadan, yıkılmadan tevekkül ve teslimiyet üzere ol!

Hz. Meryem'in (as) annesi İmran kızı gibi ol!

Allah yoluna vakfedeceğin evlatlar yetiştir.

Hz. Meryem (as) gibi ol!

İffetini koru, kendini Allah yoluna vakfet.

Hz. Hacer (as) gibi ol!

Kimstesiz çöl ortasında kalsan bile rızık endişesi taşıma, teslimiyet ve tevekkül göster.

Firavun'un zevcesi gibi Hz. Asîye (as) gibi ol!

Şerrin merkezinde bile olsan dinini koruyup güzel işler yapmaya çalış.

Hz. Süleyman (as) gibi ol!

Servetinle kendine saray değil, Allah'a ibadet edilecek ve sadaka-i cariyeye olacak mabed inşa et.

Hz. Davud (as) gibi ol!

Her şart altında adaleti uygula.

Hz. Musa (as) gibi ol!

Firavun'a -onun sarayında bile olsa- gücün ihtişamından korkmadan hakikati söyle ve kusurlarına bakmadan sabırla halkını irşada çalış.

Hz. Harun (as) gibi ol!

Müslümanlar arasından vahdeti korumaya çalış, salih liderlere destek ol.

Hz. İsa (as) gibi ol!

Herkese sevgiyle yaklaş, en zayıf olduğun zamanda bile hakikati tebliğden geri durma.

Asr-ı Sâadetten Günümüze Taşıyabileceğimiz Fütüvvet Örnekleri

Hz. Muhammed (sas) gibi ol!

Yürüyen Kur'an ve yürüyen sünnet ol! Allah'ın ahlâ-

kıyla ahlâklan, düşmanlarını hatta sana suikast yapmak isteyenleri, seni memleketinden kovanları, yıllarca işkence edenleri, yakınlarını şehit edenleri bile affet! Hiç karşılık beklemeden ve ücret almadan insanlara dinlerini öğret, onların bin bir eziyet ve meşakkatlerine katlanarak cennetin ve güzel ahlâkın yolunu onlara göster.

Hz. Hatice (as) validemiz gibi hakkı duyunca hemen teslim olup malını ve canını o yola vakfet!

Hz. Ebubekir (as) gibi hilm sahibi ve yumuşak huylu ol!

Hz. Ömer (as) gibi adaletli ol!

Hz. Osman (as) gibi hayâ sahibi ol!

Hz. Ali (as) gibi cesaretli ve bilgili ol!

Hz. Hasan (as) gibi Müslümanların vahdetini ve aralarındaki barışı her şeyin üzerinde tut ve gerektiğinde bu amaçla haklarından vazgeç!

Hz. Hüseyin (as) gibi sonunda şehadet bile olsa Hakk yolunda yürümekten asla vazgeçme!

Cennet kadınlarının efendisi **Hz. Fâtıma (as) gibi ol!** Statü ve nesebine güvenmeyip özveriyle çalışıp amel et!

Hz. Sümeyye (as) gibi olup Hakk yolundan vazgeçmek-tense canını feda etmeyi tercih et!

Fütüvvet, Cennet Ehlinin Ahlâkıdır

En güzel ahlâk, ahirette cennette olup orada yaşayacakların ahlâkıdır. Güzel ahlâkın en üst mertebesi olan fütüvvet, bu dünyada cennet ehlinin ahlâkına sahip olmaya çalışmaktır. Nitekim peygamberler ve onların sadık sahâbileri cennete girdiklerinde bu dünyadaki hâl ve ahlâkları ile oradaki hâl ve ahlâkları arasından çok büyük bir fark olmayacaktır. Sevgili Peygamberimiz'in (sas) sünnetinden beslenerek fütüvvet ahlâkını kendi aralarında hâkim kılan bir toplum, cennet ahlâkının kokusunu ve ruhunu bu dünyaya taşımış bir toplumdur. Günümüzde bireyselcilik temelli liberal ahlâk anlayışına karşı Müslüman gençler sünnet temelli fütüvvet ahlâkını benimsemelidirler. ■